



מן האמת. אבל נשים גם לב שאין זו אמירתה של הגיבורה עצמה, וגם שאין זו הפגנה ממש, אלא רק "כמו הפגנה", בעוד שהיא ניצבת במידת מה מעל פני הדברים.

הרהורים אלה של הגיבורה בסיפור עולים על דעתה לאחר שבעמוד קודם תיארה תוכנית טלוויזיה ("מפגשים" או "מגעים") שבה דנו אשכנזים ומזרחים על מצב התרבות במדינה. המזרחים אמרו, יש תרבות מזרחית שהאשכנזים דיכאו. ולכן, לא עוד! לדבריהם בישראל צריכה לקום חברה פלורליסטית ולא תרבות מערבית בלבד. המזרחים הוסיפו ואמרו, כי האשכנזים אינם מכירים את התרבות המזרחית רק את הפולקלור שלה, ופולקלור זה לא תרבות. האשכנזים מצדם שאלו מהי תרבות מזרחית וביקשו דוגמאות. המזרחים חייבו בלעג. "הם רוצים רשימות ולא יודעים את האלף בית של העניין" (עמ' 16).

על דברים אלה מגיבה הגיבורה ואומרת: "אני עצמי מרגישה תיירת בשני השדות האלה". המסקנה שלה מן המצב היא "אל תיכנע לכל הקולות הנשמעים מכל הכיוונים... אני מרגישה שיש בידי אמת, אסור לי לטשטש אותה, אלא לומר אותה ולא להפסיק לומר" (עמ' 17). את משמעות העמדה המוצהרת שלה נוכל להבין טוב יותר לא מדבריה, אלא מתוך מעשיה: מכירת התכשיטים, מעשה צורפות מסורתי של יהודי תימן שיצר אביה, פעילותה כרקדנית בלהקת "ענבל", וגם פעילותה כמשוררת (היא מפנה אותנו מדי פעם לשיריה בספר *מפתח בשלושים שקל*, שראה אור בספרית פועלים, 1986). כל אלה הם התשובה ל"דוגמאות" שמבקשים האשכנזים. כלומר, תשובתה היא במעשים לא בדברים, במעשה אמנותי אותנטי שהוא הדכה לכצר את הזהות התרבותית ולהגיע לאותו פלורליזם עליו היא מדברת.

עד כאן הצד "הגלוי" של נושא הזהות. אולם דרך הסיפור היא גם דרך של "הסתר". סגנון כתיבה בנובלה הראשונה וגם באחרות הוא של משפטים קצרים, מקוטעים אפילו, שכל אחד מוסר עובדה מסוימת חותם אותה מבלי לפרש. אם בנושא הזהות הדברים לכאורה ברורים, הרי חיי הנפש של הגיבורה נותרים נסתרים.

ב'מוכרת התכשיטים' יוצאת הגיבורה החוצה אל הרחוב ואולם אינה מזמינה אליה הביתה. הפגישות על המדרכה הן אקראיות, מזדמנות וקטועות (גם אם מופיעים בהן לפעמים אותן דמויות). חלק מהקונטים שהיא פוגשת כלל אינם מבינים את מה שלפניהם. "הם הפגיננו חוסר ידע וחוסר הבנה יסודיים בתכשיטים. אחד מהם שאל אם אבא שלי עושה גם יציקה. הסברתי לו שיציקה זה סגנון אחר לגמרי. התכשיטים שאבא שלי עושה זאת עבודה תימנית שמכונה פליגרן, שזירה של חוטי כסף" (עמ' 26). מקרים אחרים הם של אנשים שרוצים לעשות עסק על חשבונה, אפילו בני ערדה שלה, כמו יוסף, מתווך היהלומים שרוצה לייצא אותם לניו יורק. "ראיתי את האיש התימני קטן קומה עם החטטים בעור הפנים והעיניים הכאילו לא ראות. הוא חיך אלי חיוך שאין בו חיוך" (עמ' 32). האיש הזה רואה ואינו רואה חיוכו אינו חיוך. כשהעסקה לא יוצאת לפועל, הוא מציע לה יחסים אינטימיים וכשהיא מסרבת הוא אומר לה "אסור להיות קיצוניים כאלה, את יודעת אצל התימניות זה אופייני הקיצוניות, אני מקווה שאת לא מסוג התימנים שמסתירים את זהותם. אני לא מתבייש בזהותי" (עמ' 47). הרי לנו "זהות" מול "זהות" וכמה הן שונות זו מזו. סופה של הנובלה הראשונה בלילה על הגג הצונן בדירה שלה. "אני חושבת על שני דברים, על האמנות שלי שיכולה להישאר עם עצמי ולא להגיע לשום מקום, לאף אדם. זה גור דין מוות להתפתחות האמנותית שלי ובכלל. הדבר השני, זה על ניצן מהלהקה. גם הפעם הוא שוחרר מן המילואים כדי שיוכל להשתתף בהופעות" (עמ' 64). הרהורים אלה מכניסים אותנו לנושא המובהק של שתי הנובלות הבאות, נושא האהבה, הנעדרת מן הנובלה הראשונה.

גיבורת הנובלה השנייה 'עבודה במשמרות' היא אורית, הדומה לגיבורת

א' ב' של השידור הציבורי

בהסח הדעת הזויה ידי יום אחד את מחוץ התחנות ברדיו מרשת ב' לרשת א' ועולם חדש נגלה לי: "רשת א' - ידע תרבות וחברה". שנים היה המחוז, מתוך הרגל, בורות, או דעות קדומות, מקובע על רשת ב' שכבר הוציאה אותי מדעתי. יומנים, מבוקים, כל שעה ומחצית השעה, ושדרנים מתלהמים ומורטי עצבים עם אינטונאציות ואינסטונאציות בלי סוף. לא שיערתי, או כבר נשכח ממני, שיש גם עולם רדיופוני אחר. למשל, "אקדמיה ב-א", על הבוקר בשש, תוכנית הרצאות אקדמית עם שחר על נושאים שונים, מטקסי קבורה בתולדות העולם ועד תולדות המחזמר ובשבע "שעת סיפור", צבי סלטון (הנפלא) קורא פרקים מספרים חדשים וישנים, ובשבע חמישיים "חדש על המדף" סקירת ספרים יומית. ולפעמים "מוסף לספרות" או "מילים שמנסות לגעת". וכך עד שעה שמונה אני כבר מלא מכל טוב, קם רענן ומעורבן. והשדרנים העורכים הם עובדי ציבור צנועים ומסורים. כמו אפרת שושני, אורלי מורג, אפרת בזרקון שחר, ברוך אסקרוב, רונה גרשון, אילנה השכל, אמנון מסקין, ועוד רבים וטובים.

אז אני לא אז מ'א'. ואם דנים עכשיו ברפורמה ברשות השידור, הרי יש רשת צנועה ומעולה שאפשר ללמוד ממנה.

שסע גלוי ונסתר

שלוש הנובלות מאת רונית לוי-וייס *כמו הפגנה* (ספרי 'עתון '77' 2014) נקראות בעניין ובמתח, אף שאין מקורו בעלילה, אלא בנושאי הסיפורים ובדרך סיפורם. מתח שבין גילוי להסתה, בין מה שנאמר במוצהר לבין מה שנאמר בעקיפין.

בנובלה הראשונה 'מוכרת התכשיטים', מציגה לוי-וייס בעדינות, אך גם בנחישות, את שאלת הזהות האישית והעדתית כנושא מוצהר שלה. לילך, הגיבורה, לובשת מעין אבנט שהיא נושאת על חזה ומציעה למכירה את תכשיטי הכסף (עגילים, טבעות, שרשרות) שיצר אביה הצורף. באחת-עשרה "ציאות" לרחוב דיונגוף, בקטע שבין הכיכר לרחוב גורדון, היא מציגה את מרכולתה לעוברים ושבים. זה כשלעצמו צעד אמיץ, אבל היא עושה זאת לא רק לשם הכסף (תוספת הכנסה לעבודתה כרקדנית ב"ענבל"), אלא גם משום שהיא "רוצה להסתכל על האנשים, רוצה לשמוע מה הם אומרים, רוצה לומר לאנשים משהו" (עמ' 11). על גבה מאחור תלוי שלט "עבודה תימנית מקורית" ויש המעירים לה שהיא עצמה עבודה תימנית מקורית ושואלים אם אפשר לקנותה. יש שהיא עצמה תודה: "מה עושה הפעולה הזאת שלי, בחורה תימנייה מטופחת, מטיילת ברחוב דיונגוף עם פלטה של תכשיטי כסף תימניים על חזה, ומציגה אותם לראווה... מה זה עושה לעניין שבו מתעסקים שוב ושוב 'תחיית עדות המזרח ופיתוח תרבותן שדוכאה' בישראל?" משהי שעברה על פניה ברחוב אמרה לה פעם: "זה כמו הפגנה" (עמ' 17), אמירה שנבחרה לכותרת הספר ואולי אינה רחוקה